EUROOPA KOHTU OTSUS (kolmas koda)

13. juuli 2006 *

Liidetud kohtuasjades C-295/04–C-298/04,

mille esemeks on EÜ artikli 234 alusel Giudice di pace de Bitonto (Itaalia) 30. juuni 2004. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis jõudis Euroopa Kohtusse 13. juulil 2004, menetluses

Vincenzo Manfredi (C-295/04)

versus

Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA,

* Kohtumenetluse keel: itaalia.

Antonio Cannito (C-296/04)

versus

Fondiaria Sai SpA,

ja

Nicolò Tricarico (C-297/04),

Pasqualina Murgolo (C-298/04)

versus

Assitalia SpA,

EUROOPA KOHUS (kolmas koda),

koosseisus: koja esimees A. Rosas, kohtunikud J. Malenovský, S. von Bahr (ettekandja), A. Borg Barthet ja A. Ó Caoimh,

kohtujurist: L. A. Geelhoed,
kohtusekretär: vanemametnik L. Hewlett,

arvestades kirjalikku menetlust ja 10. novembri 2005. aasta kohtuistungit,

arvestades kirjalikke märkusi, mille esitasid:

— Assitalia SpA (C-297/04 ja C-298/04), esindajad: advokaadid A. Pappalardo, M. Merola ja D. P. Domenicucci,

— Itaalia valitsus, esindaja: I. M. Braguglia, keda abistas *avvocato dello Stato* M. Fiorilli,

— Saksamaa valitsus, esindaja: C. Schulze-Bahr,

— Austria valitsus, esindaja: C. Pesendorfer,

— Euroopa Ühenduste Komisjon, esindajad: T. Christoforou ja F. Amato,

olles 26. jaanuari 2006. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

1 Eelotsusetaotlused puudutavad EÜ artikli 81 tõlgendamist.

2 Küsimused esitati seoses kahju hüvitise väljamaksmise hagidega, mille V. Manfredi esitas Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA vastu, A. Cannito Fondiaria Sai SpA vastu ning N. Tricarico ja P. Murgolo vastavalt Assitalia SpA (edaspidi „Assitalia") vastu; hagides paluti nendelt kindlustusseltsidelt välja mõista mootorsõidukite, laevade ja mopeedide kindlustusjuhtumite esinemisel makstava kohustusliku tsiviilvastutuskindlustuse kindlustusmakse tõstmise tõttu enammakstud summad (edaspidi „sõiduki tsiviilvastutuskindlustus"), mille hagejad maksid kindlustusmaksete tõstmise tõttu tulenevalt nimetatud äriühingute poolt sõlmitud kokkuleppest, mille siseriiklik konkurentsi ja turu järelevalve amet (Autorità garante della concorrenza e del mercato, edaspidi „AGCM") tunnistas ebaseaduslikuks.

Siseriiklik õiguslik raamistik

3 10. oktoobri 1990. aasta seaduse nr 287, mis sätestab konkurentsi ja turu kaitse eeskirjad (Legge 10 ottobre 1990, n. 287, Norme per la tutela della concorrenza e del mercato, GURI nr 240, 13. oktoober 1990, lk 3, edaspidi „seadus nr 287/90"), artikli 2 lõige 2 keelab ettevõtjate vahelised kokkulepped, mille eesmärgiks või tagajärjeks on takistada, piirata või kahjustada oluliselt konkurentsi siseriiklikul turul või selle olulises osas.

4 Artikli 2 lõike 1 kohaselt on „keelatud kokkulepe" ettevõtjatevaheline kokkulepe ja/või kooskõlastatud tegevus ning ka konsortsiumi, ettevõtjate ühenduste ja muude samalaadsete ühenduste otsus, isegi kui see on vastu võetud põhikirja või muu tegevust reguleeriva dokumendi alusel.

5 Seaduse nr 287/90 artikli 2 lõike 3 kohaselt on keelatud kokkulepped tühised ja ei too endaga kaasa õiguslikke tagajärgi.

6 Nimetatud seaduse artikli 33 lõige 2 täpsustab, et tühisuse tunnustamise ja kahjuhüvitise nõuded ning ka hagid, milles palutakse hagi tagamist seoses nimetatud seaduse peatükkide I kuni IV sätete rikkumisega, tuleb esitada vastava piirkonna pädevale Corte d'appello'le.

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

7 AGCM algatas 8. septembri 1999. aasta, 10. novembri 1999. aasta ja 3. veebruari 2000. aasta otsuste alusel erinevate kindlustusseltside vastu — millest kolm on kostjad põhikohtuasjas — seaduse nr 287/90 artiklis 2 ettenähtud rikkumise menetluse. Nimetatud kolme kindlustusseltsi süüdistati keelatud kokkuleppe sõlmimises, mille eesmärgiks oli „pakutavate toodete sidumine ja teabe vahetamine konkureerivate ettevõtjate vahel". Käesolevates asjades on asjakohane vaid konkureerivate ettevõtjate vaheline teabe vahetamise kokkulepe.

8 AGCM täheldas, et erinevalt ülejäänud Euroopast tõusid Itaalias aastatel 1994–1999 ebatavaliselt ja pidevalt sõiduki tsiviilvastutuskindlustuse maksed, kusjuures see kindlustus on kohustuslik.

9 AGCM täheldas ka seda, et viidatud tsiviilvastutuskindlustusepoliiside turule sisenemine oli oluliselt takistatud tulenevalt vajadusest rajada hästitoimiv turustusvõrk ja kindlustusjuhtumitest tekkivate hüvitiste väljamaksmisega tegelevad keskused kogu riigis.

10 Algatatud menetluse raames sattusid AGCM-i valdusesse dokumendid, millest nähtus mitmete sõiduki tsiviilvastutuskindlustust pakkuvate kindlustusseltside vaheline suuremahuline ja ulatuslik teabevahetus, mis puudutas kõiki kindlustustegevuse aspekte, eriti hindu, allahindlusi, sissetulekuid, kindlustusjuhtumitest tekkivaid kulusid ja turustust.

11 28. juuli 2000. aasta lõplikus otsuses nr 8546 (I377) (Bolletino 30/2000, 14. august 2000) leidis AGCM, et asjassepuutuvad kindlustusseltsid olid täitnud ebaseaduslikku kokkulepet, mille eesmärgiks oli kindlustusalase teabe vahetamine. Kokkulepe võimaldas neil ettevõtjail koordineerida ja kindlaks määrata sõiduki tsiviilvastutuskindlustuse kindlustusmakseid, mis tingis kasutajatele olulise kindlustusmaksete tõusu, mida ei õigustanud turutingimused ja mille maksmist ei saanud tarbijad vältida.

12 Tribunale amministrativo regionale per il Lazio ja Consiglio di Stato jätsid AGCM-i otsuse, mille kindlustusseltsid vaidlustasid, sisuliselt muutmata.

13 Põhikohtuasja hagejad esitasid oma vastavad hagiavaldused Giudice di pace di Bitonto'le, et see mõistaks igalt asjassepuutuvalt kindlustusseltsilt välja kindlustusmakse tõstmise tõttu enammakstud summad, mis tasuti kokkuleppe tõttu, mille AGCM oli ebaseaduslikuks tunnistanud.

14 Assitalia märkustest nähtub, et põhikohtuasja hagejate arvates tuvastas AGCM juurdluse käigus, et keskmine sõiduki tsiviilvastutuskindlustuse poliiside hind oli 20% kõrgem hinnast, mis nendel poliisidel oleks olnud siis, kui kindlustusseltside vahelist konkurentsi ei oleks kooskõlastatud tegevusega moonutatud. Sellises

tegevuses osalenud ettevõtjate poolt toime pandud rikkumine tekitas lõpptarbijatele kahju, mis tekkis just asjaolu tõttu, et selle kindlustuse eest tuli maksta keskmiselt 20% rohkem hinnast, mida oleks tulnud maksta juhul, kui konkurentsieeskirju ei oleks rikutud.

15 Põhikohtuasja kindlustusseltsid väitsid põhikohtuasjas nimelt seda, et seaduse nr 287/90 artikli 33 kohaselt ei ole Giudice di pace di Bitonto pädev asja lahendama ning ka enammakstu tagastamise ja/või hüvitise maksmise nõue on aegunud.

16 Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et kuna AGCM-i poolt ebaseaduslikuks tunnistatud kokkuleppe poolteks oli muu hulgas teiste liikmesriikide kindlustusseltse, kes tegutsevad ka Itaalias, siis rikub see kokkulepe mitte ainult seaduse nr 287/90 artiklit 2, vaid ka EÜ artiklit 81, mille lõike 2 kohaselt on kõik keelatud kokkulepped tühised.

17 Iga isik, sealhulhas mõne teenuse tarbija või lõppkasutaja, võib eeldada EÜ artikliga 81 keelatud kokkuleppe tühisust ning nõuda tekkinud kahju hüvitamist, kui kahju ja keelatud kokkuleppe vahel on põhjuslik seos.

18 Sellisel juhul võib pidada seaduse nr 287/90 artikli 33 laadset sätet ühenduse õigusega vastuolus olevaks. Corte d'appello menetlustähtajad ja -kulud on vastavalt palju pikemad ja palju kõrgemad kui Giudice di pace menetluses, mis võib piirata EÜ artikli 81 tõhusust.

19 Eelotsusetaotlus esitanud kohus kahtleb ka selles, kas EÜ artikliga 81 on kooskõlas siseriikliku õigusega kindlaksmääratud kahju hüvitamise ja kahjuhüvitise summa väljamõistmise nõuete aegumistähtajad.

20 Neil asjaoludel otsustas Giudice di pace di Bitonto asjades C-295/04–C-297/04 menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1) Kas EÜ artiklit 81 tuleb tõlgendada nii, et selle kohaselt on tühine kindlustusseltside vastastikust teabevahetust puudutav kokkulepe või kooskõlastatud tegevus, mille tõttu on võimalik sõiduki tsiviilvastutuskindlustuse poliisi kindlustusmaksete tõstmine, mida ei saa õigustada turutingimustega, arvestades eriti seda, et kokkuleppes või kooskõlastatud tegevuses osalenud äriühingud on erinevatest liikmesriikidest?

2) Kas EÜ artiklit 81 tuleb tõlgendada nii, et see annab isikule, kellel on õiguslikult põhjendatud huvi, õiguse eeldada nimetatud ühenduse õigusnormiga keelatud kokkuleppe või tegevuse tühisust ning juhul, kui kokkuleppe või tegevuse ning kahju vahel on põhjuslik seos, nõuda tekkinud kahju hüvitamist?

3) Kas EÜ artiklit 81 tuleb tõlgendada nii, et sellel sättel põhineva kahju hüvitamise nõude aegumistähtaeg hakkab kulgema päevast, mil kokkulepet või kooskõlastatud tegevust rakendama hakati, või päevast, mil kokkulepe või kooskõlastatud tegevus lõppes?

4) Kas EÜ artiklit 81 tuleb tõlgendada nii, et kui siseriiklik kohus leiab, et siseriikliku õiguse alusel makstav kahjuhüvitis on igal juhul kokkuleppes või kooskõlastatud tegevuses osalenud ning sellega kahju tekitanud ettevõtja poolt saadud majanduslikust kasust väiksem, peab kohus, eesmärgiga hoida ära EÜ artikli 81 alusel keelatud kokkulepete või kooskõlastatud tegevuste elluviimist, mõistma kannatanule omal algatusel välja karistuslikku laadi hüvitise, selleks, et kahjuhüvitis oleks ettevõtja poolt saadud kasust suurem?"

21 Kohtusjas C-298/04 otsustas Giudice di pace di Bitonto menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1) Kas EÜ artiklit 81 tuleb tõlgendada nii, et selle kohaselt on tühine kindlustusseltside vastastikust teabevahetust puudutav kokkulepe või kooskõlastatud tegevus, mille tõttu on võimalik sõiduki tsiviilvastutuskindlustuse poliisi kindlustusmaksete tõstmine, mida ei saa õigustada turutingimustega, arvestades eriti seda, et kokkuleppes või kooskõlastatud tegevuses osalenud äriühingud on erinevatest liikmesriikidest?

2) Kas EÜ artiklit 81 tuleb tõlgendada nii, et sellega keelatakse kohaldada sellist siseriiklikku õigusnormi, nagu Itaalia seaduse nr 287/90 artikli 33 lõige 2, mille kohaselt peavad ka kolmandad isikud seoses konkurentsivastaste kokkulepete alaste ühenduse ja siseriiklike normide rikkumisega esitama kahju hüvitamise nõude teisele kohtule kui see, mis on üldises korras pädev sellise hagihinnaga nõudeid lahendama, mis toob seega kaasa asja läbivaatamiskulude märkimisväärse tõusu ja tähtaegade pikenemise?

3) Kas EÜ artiklit 81 tuleb tõlgendada nii, et see annab isikule, kellel on õiguslikult põhjendatud huvi, õiguse eeldada nimetatud ühenduse õigusnormiga keelatud

kokkuleppe või tegevuse tühisust ning juhul, kui kokkuleppe või tegevuse ning kahju vahel on põhjuslik seos, nõuda tekkinud kahju hüvitamist?

4) Kas EÜ artiklit 81 tuleb tõlgendada nii, et sellel sättel põhineva kahju hüvitamise nõude aegumistähtaeg hakkab kulgema päevast, mil kokkulepet või kooskõlastatud tegevust rakendama hakati, või päevast, mil kokkulepe või kooskõlastatud tegevus lõppes?

5) Kas EÜ artiklit 81 tuleb tõlgendada nii, et kui siseriiklik kohus leiab, et siseriikliku õiguse alusel makstav kahjuhüvitis on igal juhul kokkuleppes või kooskõlastatud tegevuses osalenud ning sellega kahju tekitanud ettevõtja poolt saadud majanduslikust kasust väiksem, peab kohus, eesmärgiga hoida ära EÜ artikli 81 alusel keelatud kokkulepete või kooskõlastatud tegevuste elluviimist, mõistma kannatanule omal algatusel välja karistuslikku laadi hüvitise, selleks, et kahjuhüvitis oleks ettevõtja poolt saadud kasust suurem?"

22 Euroopa Kohtu presidendi 28. septembri 2004. aasta määrusega liideti kohtuasjad C-295/04–C-298/04 nii kirjaliku kui suulise menetluse jaoks kui ka kohtuotsuse tegemiseks.

Eelotsuse küsimuste vastuvõetavus

Euroopa Kohtule esitatud märkused

23 Assitalia väidab esiteks, et eelotsuse küsimuste aluseks olev õiguslike ja faktiliste asjaolude kokkuvõte on puudulik ja ebaselge, mistõttu ei saa kõik isikud, keda see

võib puudutada, selle kohta adekvaatselt omapoolseid märkuseid esitada ja Euroopa Kohus ei saa küsimustele kasulikult vastata.

24 Teiseks leiab Assitalia, et Giudice di pace di Bitonto esitatud eelotsuse küsimused on vastuvõetamatud seetõttu, et nendes palutakse tõlgendada EÜ asutamislepingu sätet, mida ilmselgelt põhikohtuasjas kohaldada ei tule.

25 Põhikohtuasjas käsitletava kokkuleppe mõju piirdus Itaaliaga ja seetõttu ei tekitanud see kahju, mis võiks kahjustada liikmesriikidevahelist kaubandust EÜ artikli 81 tähenduses (vt eelkõige 21. jaanuari 1999. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-215/96 ja C-216/96, EKL 1999, lk I-135). Samuti ei vaidlustatud EÜ artikli 81 mittekohaldatavust siseriiklikus kohtus ja AGCM-i otsus, mis tugines seaduse nr 287/90 artiklile 2, on jõustunud ja lõplik. Seaduse nr 287/90 artikli 1 lõige 1 täpsustab, et selle seaduse sätteid „kohaldatakse kokkulepetele, turgu valitseva seisundi kuritarvitamistele ja ettevõtjate koondumistele, mille suhtes ei kohaldata [...] EÜ artikleid [81] ja/või [82], määruseid [...] või sarnase õigusliku mõjuga ühenduse õigusakte".

Euroopa Kohtu hinnang

26 Siinkohal tuleb meenutada, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on EÜ artiklis 234 sätestatud Euroopa Kohtu ja siseriiklike kohtute koostöö raames vaid siseriiklikul kohtul, kes asja menetleb ja kes vastutab tehtava lahendi eest, pädevus otsustada kohtuasja konkreetseid asjaolusid arvestades, kas kohtuotsuse tegemiseks on vaja eelotsust ja kas Euroopa Kohtule esitatud küsimusel on kohtuasja suhtes tähtsust. Järelikult, kui esitatud küsimused puudutavad ühenduse õiguse tõlgendamist, peab Euroopa Kohus üldjuhul otsuse tegema (vt eelkõige 15. detsembri

1995. aasta otsus kohtuasjas C-415/93: Bosman, EKL 1995, lk I-4921, punkt 59 ja 10. novembri 2005. aasta otsus kohtuasjasC-316/04: Stichting Zuid-Hollandse Milieufederatie, EKL 2005, lk I-9759, punkt 29).

27 Euroopa Kohus on siiski tõdenud, et erandjuhtudel peab ta oma pädevuse hindamiseks kindlaks tegema need asjaolud, mille tõttu siseriiklik kohus talle eelotsusetaotluse esitas (vt selle kohta 16. detsembri 1981. aasta otsus kohtuasjas 244/80: Foglia, EKL 1981, lk 3045, punkt 21). Euroopa Kohus võib keelduda siseriikliku kohtu esitatud eelotsuse küsimusele vastamisest vaid juhul, kui ühenduse õiguse tõlgendamine, mida siseriiklik kohus on palunud, ilmselgelt ei ole kuidagi seotud põhikohtuasja faktiliste asjaolude või esemega või kui kõnealune probleem on hüpoteetiline või kui Euroopa Kohtul puudub teave nende faktiliste ja õiguslike asjaolude kohta, mida tal on tarvis, et anda kasulik vastus talle esitatud küsimustele (vt eelkõige eespool viidatud kohtuotsused Bosman, punkt 61, ja Stichting Zuid-Hollandse Milieufederatie, punkt 30).

28 Käesolevas asjas ei ole tegemist kummagi olukorraga.

29 Selles osas tuleb märkida esiteks, et nii eelotsusetaotluse esitamise otsuse kui ka kirjalike ja suuliste märkustega on Euroopa Kohtule esitatud piisavalt teavet, võimaldamaks tal tõlgendada põhikohtuasjas vaidluse esemeks oleva olukorraga seotud ühenduse õigusnorme (vt eelkõige 3. märtsi 1994. aasta otsus kohtuasjas C-316/93: Vaneetveld, EKL 1994, lk I-763, punkt 14 ja 21. septembri 1999. aasta otsus kohtuasjas C-378/97: Wijsenbeek, EKL 1999, lk I-6207, punkt 21).

30 Teiseks, vastupidiselt Assitalia väidetele ei ole ilmne, et EÜ artikli 81 tõlgendamisel ei ole põhikohtuasja asjaolude või hagi esemega mingit seost. Seega ei ole Assitalia esitatud vastuväide selle artikli põhikohtuasjale kohaldatamatuse kohta seotud mitte käesolevate asjade vastuvõetavusega, vaid puudutab esimese küsimuse sisu.

31 Lisaks tuleb siinkohal meenutada, et EÜ artiklid 81 ja 82 on imperatiivselt kohaldatavad esmase õiguse sätted, mida siseriiklikud kohtud peavad omal algatusel kohaldama (vt selle kohta 1. juuni 1999. aasta otsus kohtuasjas C-126/97: Eco Swiss, EKL 1999, lk I-3055, punktid 39 ja 40).

32 Sellest tulenevalt tuleb eelotsuse küsimused menetlusse võtta.

Esimene küsimus kohtuasjas C-295/04–C-298/04

33 Esimese küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud siseriiklik kohus sisuliselt teada seda, kas kindlustusseltside vaheline kokkulepe või kooskõlastatud tegevus, nagu põhikohtuasjas käsitletu, mis seisneb vastastikuses teabevahetuses, mis võimaldab tõsta sõiduki tsiviilvastutuskindlustuse makseid, kuigi turutingimused seda ei õigusta, ja millega rikutakse siseriiklikke konkurentsieeskirju, võib olla käsitletav ka EÜ artikli 81 rikkumisena, arvestades eriti seda, et kokkuleppes või kooskõlastatud tegevuses osalenud äriühingud on erinevatest liikmesriikidest.

Euroopa Kohtule esitatud märkused

34 Assitalia arvates peaks Euroopa Kohus vastama, et arvestades küsimuse puhtalt üldist ja rakenduslikku laadi, on sellele võimatu EÜ artikli 81 kohaldatavuse seisukohast kasulikku vastust anda.

35 Itaalia valitsuse hinnangul ei ole põhikohtuasjas vaidluse all olevale kokkuleppele EÜ artikkel 81 kohaldatav. Selleks, et konkurentsivastasele tegevusele kohalduksid ühenduse õigusnormid, peab olema täidetud hulk tingimusi, mis ei piirdu ainult sellega, et tegevuses osalevad erinevate liikmesriikide ettevõtjad.

36 Euroopa Ühenduste Komisjon on seisukohal, et EÜ artiklit 81 tuleb tõlgendada nii, et see keelab kokkuleppe või kooskõlastatud tegevuse ettevõtjate vahel, kes piiravad konkurentsi, kui kõigi õiguslike ja faktiliste asjaolude põhjal on piisavalt suure tõenäosusega võimalik järeldada, et asjassepuutuv kokkulepe või kooskõlastatud tegevus mõjutab või võib mõjutada otseselt või kaudselt liikmesriikidevahelist kaubavahetust. Iseenesest asjaolust, et kokkuleppes või kooskõlastatud tegevuses osalevad ka teiste liikmesriikide ettevõtjaid, ei saa järeldada, et kokkuleppel või kooskõlastatud tegevusel on nimetatud mõju liikmesriikide vahelisele kaubavahetusele.

Euroopa Kohtu hinnang

37 Alustuseks tuleb märkida, et vastupidiselt Assitalia poolt väidetule on see küsimus piisavalt täpne, et Euroopa Kohus saaks eelotsusetaotluse esitanud kohtule kasuliku vastuse anda.

38 Siinkohal tuleb meenutada, et vastavalt väljakujunenud kohtupraktikale kohalduvad ühenduse ja siseriiklik konkurentsiõigus samaaegselt, kuna mõlemad reguleerivad asjakohast tegevust erinevatest aspektidest. EÜ artiklite 81 ja 82 regulatsioon puudutab tegevust seoses takistustega liikmesriikidevahelisele kaubavahetusele ning siseriiklikud õigusnormid, mille iga riik võtab vastu omaenda kaalutlustest lähtudes, puudutavad konkurentsi piiravat tegevust vastava riigi territooriumil (vt eelkõige

13. veebruari 1969. aasta otsus kohtuasjas 14/68: Wilhelm jt, EKL 1969, lk 1, punkt 3; 10. juuli 1980. aasta otsus liidetud kohtuasjades 253/78 ja 1/79–3/79: Giry ja Guerlain jt, EKL 1980, lk 2327, punkt 15; ja 9. septembri 2003. aasta otsus kohtuasjas C-137/00: Milk Marque ja National Farmers' Union, EKL 2003, lk I-7975, punkt 61).

39 Samuti tuleb meenutada, et EÜ artikli 81 lõikel 1 ja artiklil 82 on vahetu õigusmõju üksikisikute vahelistele suhetele ja nendest sätetest tulenevad isikutele õigused, mida siseriiklikud õiguskorrad peavad kaitsma (vt 30. jaanuari 1974. aasta otsus kohtuasjas 127/73: BRT ja SABAM, nn „BRT I", EKL 1974, lk 51, punkt 16; 18. märtsi 1997. aasta otsus kohtuasjas C-282/95 P: Guérin automobiles *vs.* komisjon, EKL 1997, lk I-1503, punkt 39, ja 20. septembri 2001. aasta otsus kohtuasjas C-453/99: Courage ja Crehan, EKL 2001, lk I-6297, punkt 23) ja et ühenduse õiguse prevaleerimise tõttu tuleb jätta kohaldamata iga siseriikliku õigusakti säte, mis on ühenduse õigusega vastuolus, olenemata sellest, kas siseriiklik norm on ühenduse normist varasem või hilisem (vt eelkõige 9. septembri 2003. aasta otsus kohtuasjas C-198/01: CIF, EKL 2003, lk I-8055, punkt 48).

40 EÜ artiklite 81 ja 82 sõnastusest nähtub, et selleks, et ühenduse konkurentsieeskirju saaks kohaldada kokkuleppe või turgu valitseva seisundi kuritarvitamise suhtes, peavad need mõjutama liikmesriikidevahelist kaubandust.

41 Liikmesriikidevahelise kaubanduse mõjutamise nõude tõlgendamisel ja kohaldamisel tuleb esiteks lähtuda sellest, et konkurentsinormide raames soovitakse selle nõudega kindlaks määrata ühenduse õiguse kohaldumisala võrreldes liikmesriikide asjakohaste normidega. Seetõttu kohaldatakse ühenduse õigust igale kokkuleppele ja tegevusele, mis võib mõjutada liikmesriikidevahelist kaubandust viisil, mis võib takistada liikmesriikide vahelise ühisturu loomist, nimelt isoleerides siseriiklikke turge või muutes ühisturu konkurentsi struktuuri (vt selle kohta 31. mai 1979. aasta otsus kohtuasjas 22/78: Hugin *v.* komisjon, EKL 1979, lk 1869, punkt 17 ja 25. oktoobri 2001. aasta otsus kohtuasjas C-475/99: Ambulanz Glöckner, EKL 2001, lk I-8089, punkt 47).

42 Liikmesriikidevahelise kaubanduse mõjutamiseks peab otsusest, kokkuleppest või tegevusest kõigi objektiivsete õiguslike või faktiliste asjaolude põhjal olema piisavalt suure tõenäosusega võimalik järeldada, et see otsus, kokkulepe või tegevus mõjutab või võib mõjutada otseselt või kaudselt liikmesriikidevahelist kaubavahetust ja seda viisil, mis annab alust arvata, et see võib takistada liikmesriikidevahelise ühisturu loomist (vt 11. juuli 1985. aasta otsus kohtuasjas 42/84: Remia jt *vs.* komisjon, EKL 1985, lk 2545, punkt 22, ja eespool viidatud kohtuotsus Ambulanz Glöckner, punkt 48). Samuti ei tohi see mõju olla vähetähtis (28. aprilli 1998. aasta otsus kohtuasjas C-306/96: Javico, EKL 1998, lk I-1983, lk 16).

43 Samuti mõjutatakse ühendusesisest kaubavahetust üldjuhul mitme asjaolu koosmõjul, mis eraldi võetuna ei pruugi iseenesest määravad olla (vt eespool viidatud kohtuotsus Bagnasco jt, punkt 47 ja 29. aprilli 2004. aasta otsus kohtuasjas C-359/01 P: British Sugar *vs.* komisjon, EKL 2004, lk I-4933, punkt 27).

44 Selles osas tuleb esiteks märkida, nagu seda teeb õigesti ka kohtujurist oma ettepaneku punktis 37, et asjaolu, et siseriiklikus kokkuleppes osaleb teiste seas ka teise liikmesriigi ettevõtja, on küll oluline asjaolu kokkuleppe ulatuse hindamiseks, kuid see ei ole iseenesest määrav asjaolu, mille põhjal saaks järeldada, et liikmesriikidevahelise kaubavahetuse mõjutamise tingimus on täidetud.

45 Teiseks ei saa vaid seetõttu, et kokkuleppe eesmärk on teatud toodete turustamine ühes ainsas liikmesriigis, välistada liikmesriikidevahelise kaubanduse mõjutamise võimalust (vt 11. juuli 1989. aasta otsus kohtuasjas 246/86: Belasco jt *vs.* komisjon, EKL 1989, lk 2117, punkt 33). Kui konkurentsi kahjustav kokkulepe hõlmab liikmesriigi kogu territooriumit, on selle kokkuleppe olemus siseriiklike turgude lõhestatusele kaasaaitav, takistades asutamislepingu eesmärgiks olevat turgude omavahelist põimumist (vt 17. oktoobri 1972. aasta otsus kohtuasjas 8/72: Vereeniging van Cementhandelaren *vs.* komisjon, EKL 1972, lk 977, punkt 29;

eespool viidatud kohtuotsus Remia jt *v.* komisjon, punkt 22; ja 18. juuni 1998. aasta otsus kohtuasjas C-35/96: komisjon *vs.* Itaalia, EKL 1998, lk I-3851, punkt 48).

46 Lisaks on Euroopa Kohus teenuste valdkonnas juba varem asunud seisukohale, et liikmesriikidevahelise kaubavahetuse mõjutamine võib seisneda selles, et asjassepuutuv tegevus on korraldatud nii, et ühisturg on osadeks jaotatud ja teenuste vaba liikumine, mis on üks asutamislepingu eesmärke, takistatud (vt 4. mai 1988. aasta otsus kohtuasjas 30/87: Bodson, EKL 1988, lk 2479, punkt 24 ja eespool viidatud kohtuotsus Ambulanz Glöckner, punkt 49).

47 Siseriiklik kohus peab kontrollima, kas — arvestades asjassepuutuva siseriikliku turu iseärasusi – on piisavalt tõenäoline, et põhikohtuasjas käsitletav kokkulepe või kooskõlastatud tegevus mõjutab või võib mõjutada, otseselt või kaudselt teiste liikmesriikide ettevõtjate poolt sõiduki tsiviilvastutuskindlustuse poliiside müüki asjakohases liikmesriigis ja kas see mõju ei ole vähetähtis.

48 Euroopa Kohus võib aga eelotsusetaotluse suhtes otsust tehes esitada vajadusel täpsustusi, mille eesmärk on suunata siseriiklikku kohut temapoolsel tõlgendusel (vt selle kohta 17. oktoobri 2002. aasta otsus kohtuasjas C-79/01: Payroll jt, EKL 2002, lk I-8923, punkt 29).

49 Sellega seoses tuleb meenutada, et vastavalt Euroopa Kohtu väljakujunenud kohtupraktikale saavad siseriiklikke hindu kehtestava kokkuleppe pooled olukorras, kus turule on juurdepääs ka teiste liikmesriikide teenuse pakkujatel, oma turuosa säilitada ainult juhul, kui nad end väljast tuleva konkurentsi eest kaitsevad (vt impordi kohta eespool viidatud kohtuotsus Belasco jt *vs.* komisjon, punkt 34 ja kohtuotsus British Sugar *v.* komisjon, punkt 28).

50 Eelotsusetaotluse esitamise otsuses märgitakse, et AGCM täheldas, et asjakohaste tsiviilvastutuskindlustuspoliiside turule sisenemine oli oluliselt takistatud, tulenevalt vajadusest rajada hästitoimiv turustusvõrk ja kindlustusjuhtumitest tekkivate hüvitiste väljamaksmisega tegelevad keskused kogu Itaalias. Samuti märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus aga seda, et AGCM-i poolt tuvastatud rikkumise esemeks olevas kokkuleppes osalesid muu hulgas teistes liikmesriikides asutatud kindlustusseltsid, kes tegutsevad ka Itaalias. Sellest nähtub, et tegemist on turuga, millele on juurdepääs ka teiste liikmesriikide kindlustusseltside teenustel, kuigi nimetatud turule juurdepääsu piirangud teevad seal teenuse osutamise keerulisemaks.

51 Neid asjaolusid arvestades tuleb eelotsusetaotluse esitanud kohtul nimelt kontrollida, kas juba iseenesest kokkuleppe või kooskõlastatud tegevuse olemasolu ei mõjunud Itaalias mittetegutsevatele teiste liikmesriikide kindlustusseltsidele heidutavalt, kuna see võimaldas sõiduki tsiviilvastutuskindlustuse kindlustusmaksete koordineerimist ja nende suuruse kindlaksmääramist tasemele, millega selle kindlustuse müük nende ettevõtjate poolt ei oleks kasumlik (vt selle kohta eespool viidatud kohtuotsus British Sugar, punktid 29 ja 30).

52 Seega tuleb kohtuasjades C-295/04–C-298/04 esimesele küsimusele vastata, et kindlustusseltside vaheline kokkulepe või kooskõlastatud tegevus, nagu põhikohtuasjas käsitletu, mis seisneb vastastikuses sellise teabe vahetamises, mis võimaldab tõsta sõiduki tsiviilvastutuskindlustuse kindlustusmakseid, kuigi turutingimused seda ei õigusta, ja millega rikutakse siseriiklikke konkurentsieeskirju, võib olla käsitletav ka EÜ artikli 81 rikkumisena juhul, kui asjassepuutuva siseriikliku turu iseärasusi arvestades on piisavalt tõenäoline, et asjakohane kokkulepe või kooskõlastatud tegevus mõjutab või võib mõjutada, otseselt või kaudselt viidatud tsiviilvastutuskindlustuse poliiside müüki teiste liikmesriikide ettevõtjate poolt asjakohases liikmesriigis ning et see mõju ei ole vähetähtis.

Kohtuasjade C-295/04–C-297/04 teine küsimus ja kohtuasja C-298/04 kolmas küsimus

53 Selle küsimusega, mida tuleb analüüsida enne kohtuasja C-298/04 teist küsimust, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada seda, kas EÜ artiklit 81 tuleb tõlgendada nii, et igal isikul on õigus eeldada EÜ artikliga 81 keelatud kokkuleppe või tegevuse tühisust ning nõuda tekkinud kahju hüvitamist, kui kahju ja keelatud kokkuleppe või tegevuse vahel on põhjuslik seos.

Euroopa Kohtule esitatud märkused

54 Assitalia arvab, et Euroopa Kohus peaks sellele küsimusele vastama jaatavalt, märkides siiski, et arvestades asjakohase ühenduse regulatsiooni puudumist, tuleb igal liikmesriigi õiguskorraga määrata pädev kohus ja kehtestada menetlusnormid hagidele, mille esitamise võimalusega tagatakse isikutele ühenduse õiguse vahetust õigusmõjust tulenevate õiguste kaitsmine, kusjuures nende normide kehtestamisel peab olema järgitud menetluste samaväärsuse ja tõhususe põhimõtteid (vt eespool viidatud kohtuotsus Courage ja Crehan, punkt 29).

55 Saksamaa valitsuse ja komisjoni arvates tuleb EÜ artiklit 81 tõlgendada nii, et see annab isikule, kellel on selleks õiguslikult põhjendatud huvi, õiguse eeldada nimetatud ühenduse õigusnormiga keelatud kokkuleppe või tegevuse tühisust ning juhul, kui kokkuleppe või kooskõlastatud tegevuse ning kahju vahel on põhjuslik seos, nõuda tekkinud kahju hüvitamist.

Euroopa Kohtu hinnang

56 Esiteks tuleb meenutada, et EÜ artikli 81 lõike 2 kohaselt on tühised kõik EÜ artiklis 81 keelatud kokkulepped või otsused.

57 Väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb, et kui EÜ artikli 81 kohaldamise tingimused on täidetud ja kui asjassepuutuvale kokkuleppele ei kohaldu artikli 81 lõikes 3 sätestatud erand, siis võivad sellise kokkuleppe tühisusele tugineda kõik isikud ning kohtud peavad seda tühisust tunnustama (vt viimase punkti kohta eelkõige 9. juuli 1969. aasta otsus kohtuasjas 10/69: Portelange, EKL 1969, lk 309, punkt 10). EÜ artikli 81 lõikes 2 sätestatud tühisus on absoluutne — kokkulepe, mis on tühine sellest sättest tulenevalt, ei ole kokkuleppe pooltele õiguslikult siduv ja sellele ei saa tugineda suhetes kolmandate isikutega (vt 25. novembri 1971. aasta otsus kohtuasjas 22/71: Béguelin, EKL 1971, lk 949, punkt 29). Lisaks võib ta mõjutada kõiki kokkuleppe või otsuse nii seniseid kui ka tulevikus tekkida võivaid tagajärgi (vt 6. veebruari 1973. aasta otsus kohtuasjas 48/72: Brasserie de Haecht, EKL 1973, lk 77, punkt 26 ja eespool viidatud Courage ja Crehan, punkt 22).

58 Samuti, nagu meenutati ka käesoleva otsuse punktis 39, on EÜ artikli 81 lõikel 1 vahetu õigusmõju üksikisikute vahelistele suhetele ja nendest sätetest tulenevad isikutele õigused, mida siseriiklikud õiguskorrad peavad kaitsma.

59 Sellest tuleneb, et igal isikul on õigus kohtus tugineda EÜ artikli 81 rikkumisele (vt eespool viidatud Courage ja Crehan, punkt 24) ja seega ka eeldada selle artikliga keelatud kokkuleppe või tegevuse tühisust.

60 Edasi, mis puudutab võimalust esitada nõue konkurentsi piirava või kahjustava kokkuleppe või tegevusega tekitatud kahju hüvitamiseks, siis tuleb meenutada, et EÜ

artiklil 81 oleks täielik õiguslik toime ja eriti selle artikli lõikes 1 sätestatud keelu kasulik mõju oleks kaheldav, kui iga isik, kellele konkurentsi piirava või kahjustava kokkuleppe või tegevusega kahju on tekitatud, ei saaks tekitatud kahju hüvitamist nõuda (vt eespool viidatud Courage ja Crehan, punkt 26).

61 Eeltoodust tuleneb, et igal isikul on õigus nõuda EÜ artikliga 81 keelatud kokkuleppe või tegevusega tekitatud kahju hüvitamist, kui kahju ja keelatud kokkuleppe vahel on põhjuslik seos.

62 Asjakohase ühenduse regulatsiooni puudumisel tuleb iga liikmesriigi sisemise õiguskorraga määrata pädevad kohtud ja kehtestada menetlusnormid hagidele, mille esitamise võimalusega tagatakse isikutele ühenduse õiguse vahetust õigusmõjust tulenevate õiguste kaitsmine, kusjuures need normid ei tohi olla ebasoodsamad kui need, mis on kehtestatud siseriiklikul õigusel põhinevatele analoogilistele hagidele (samaväärsuse põhimõte) ning need ei tohi muuta ühenduse õiguskorrast tulenevate õiguste teostamist praktiliselt võimatuks või ülemäära raskeks (tõhususe põhimõte) (vt eelkõige Euroopa Kohtu 10. juuli 1997. aasta otsus kohtuasjas C-261/95: Palmisani, EKL 1997, lk I-4025, punkt 27 ja eespool viidatud Courage ja Crehan, punkt 29).

63 Seega tuleb kohtuasjade C-295/04–C-297/04 teisele küsimusele ja kohtuasja C-298/04 kolmandale küsimusele vastata, et EÜ artiklit 81 tuleb tõlgendada selliselt, et igal isikul on õigus eeldada selle artikliga keelatud kokkuleppe või tegevuse tühisust ja nõuda tekitatud kahju hüvitamist, kui kahju ja keelatud kokkuleppe või tegevuse vahel on põhjuslik seos.

64 Asjakohase ühenduse regulatsiooni puudumisel tuleb iga liikmesriigi sisemise õiguskorraga kehtestada nende õiguste teostamiseks vajalikud normid, sealhulgas

„põhjusliku seose" mõiste kohaldamise osas, järgides sealjuures samaväärsuse ja tõhususe põhimõtteid.

Kohtuasja C-298/04 teine küsimus

65 Selle küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas EÜ artiklit 81 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus selline siseriiklik õigusnorm nagu Itaalia seaduse nr 287/90 artikli 33 lõige 2, mille kohaselt peavad isikud kahju hüvitamise nõude konkurentsivastaste kokkulepete alaste ühenduse ja siseriiklike normide rikkumise osas esitama kohtule, millel üldjuhul puudub pädevus sama hinnaga nõudeid lahendada, mis toob seega kaasa arvestatava asja läbivaatamiskulude tõusu ja tähtaegade pikenemise.

Euroopa Kohtule esitatud märkused

66 Assitalia toonitab, et seaduse nr 287/90 artikli 33 lõige 2 kohaldub vaid sellistele kahju hüvitamise nõuetele, mis esitatakse tulenevalt siseriiklike konkurentsinormide rikkumisest, samas kui EÜ artiklite 81 ja 82 rikkumisest tulenevad kahju hüvitamise nõudeid on vastavate selgesõnaliste normide puudumisel pädev lahendama üldises korras määratav kohus.

67 Seega, menetlusautonoomia põhimõtet silmas pidades peaks siseriiklik kohus, kellelt on palutud kontrollida tõhususe ja samaväärsuse põhimõtete järgimist seoses seaduse nr 287/90 artikliga 33, täheldama, et ühenduse õigusest tulenev õiguslik positsioon on sellele tagatud kahekordset kohtulikku kaitset arvestades paremini kaitstud kui siseriiklikust õigusest tulenev õiguslik olukord.

68 Itaalia valitsus on arvamusel, et asjakohaste vaidluste lahendamiseks pädeva kohtu määramine saab tuleneda ainult iga liikmesriigi kohtusüsteemist endast, mis peab arvestama ka menetluste samaväärsuse ja tõhususe põhimõtetega.

69 Komisjon on seisukohal, et siseriiklik regulatsioon, mis kehtestab erineva kohtualluvuse tsiviilhagidele, mis põhinevad ühenduse konkurentsieeskirjade rikkumisel, võrreldes sarnaste siseriiklikest normidest tulenevate hagidega, on ühenduse õigusega kooskõlas, kuna esimesena nimetatud hagid ei ole seetõttu võrreldes teistega ebasoodsamas olukorras ja see ei muuda isikutele ühenduse õiguskorrast tulenevate õiguste teostamist praktiliselt võimatuks või ülemäära raskeks.

Euroopa Kohtu hinnang

70 Küsimusele, kas seaduse nr 287/90 artikli 33 lõige 2 kohaldub vaid sellistele kahju hüvitamise nõuetele, mis esitatakse tulenevalt siseriiklike konkurentsinormide rikkumisest, või kohaldub see ka EÜ artiklite 81 ja 82 rikkumisel põhinevatele kahju hüvitamise nõuetele, tuleb vastata, et Euroopa Kohus ei saa siseriiklikku õigust tõlgendada ega analüüsida selle kohaldatavust konkreetses asjas (vt eelkõige 24. oktoobri 1996. aasta otsus kohtuasjas C-435/93: Dietz, EKL 1996, lk I-5223, punkt 39, ja 19. jaanuari 2006. aasta otsus kohtuasjas C-265/04: Bouanich, EKL 2006, lk I-923, punkt 51).

71 Edasi, nagu nähtub ka käesoleva otsuse punktist 62, tuleb asjakohase ühenduse regulatsiooni puudumisel iga liikmesriigi sisemise õiguskorraga määrata pädevad

kohtud ja kehtestada menetlusnormid hagidele, mille esitamise võimalusega tagatakse isikutele ühenduse õiguse vahetust õigusmõjust tulenevate õiguste kaitsmine, kusjuures need normid ei tohi olla ebasoodsamad kui need, mis on kehtestatud siseriiklikul õigusel põhinevatele analoogilistele hagidele (samaväärsuse põhimõte) ning need ei tohi muuta ühenduse õiguskorrast tulenevate õiguste teostamist praktiliselt võimatuks või ülemäära raskeks (tõhususe põhimõte).

72 Seega tuleb kohtuasja C-298/04 teisele küsimusele vastata, et asjakohase ühenduse regulatsiooni puudumisel iga liikmesriigi sisemise õiguskorraga määrata kohtud, kes on pädevad menetlema ühenduse konkurentsieeskirjade rikkumisest tulenevaid kahju hüvitamise hagisid ja kehtestada nende hagide läbivaatamiseks menetlusnormid, kusjuures need normid ei tohi olla ebasoodsamad kui need, mis on kehtestatud siseriiklikul õigusel põhinevatele konkurentsiõiguse rikkumisega seotud kahju hüvitamise hagidele ning need siseriiklikud normid ei tohi muuta EÜ artikliga 81 keelatud kokkuleppe või tegevuse tõttu tekkinud kahju hüvitamise nõude õiguse teostamist praktiliselt võimatuks või ülemäära raskeks.

Kohtuasjade C-295/04–C-297/04 kolmas küsimus ja kohtuasja C-298/04 neljas küsimus

73 Selle küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas EÜ artiklit 81 tuleb tõlgendada nii, et selle sättega on vastuolus siseriiklik õigusnorm, mille kohaselt hakkab EÜ artikliga 81 keelatud kokkuleppe või tegevuse tõttu tekkinud kahju hüvitamise nõude aegumistähtaeg kulgema päevast, mil kokkulepet või kooskõlastatud tegevust rakendama hakati.

Euroopa Kohtule esitatud märkused

74 Assitalia märgib, et menetlusautonoomia põhimõtet silmas pidades peaks aegumistähtajad ja nende kohaldamise reeglid kindlaks tegema siseriiklik kohus, tuginedes vastava liikmesriigi enda õiguskorrale ning järgides samas tõhususe ja samaväärsuse põhimõtteid (vt 14. detsembri 1995. aasta otsust kohtuasjas C-312/93: Peterbroeck, EKL 1995, lk I-4599).

75 Itaalia valitsus on seisukohal, et õiguskaitse kokkuleppe negatiivsete mõjude vastu on tõhus, kui vastava nõude aegumistähtaeg hakkab kulgema alates kokkuleppe rakendumise päevast. EÜ artikli 81 alusel esitatud kahju hüvitamise nõude aegumistähtaeg hakkab kulgema sellest hetkest alates.

76 Komisjon on samuti arvamusel, et asjakohase ühenduse õigusnormi puudumisel reguleerib selliseid küsimusi nagu ühenduse konkurentsieeskirjade rikkumisest tulenevate nõuete esitamise aegumistähtaegade kulgemine, iga liikmesriigi õiguskord, kusjuures see tähtaeg ei tohi olla ebasoodsam kui sarnastele siseriiklikele normidele tuginevate nõuete puhul ega muuta ühenduse õigusest tekkivate õiguste teostamist praktiliselt võimatuks või ülemäära raskeks.

Euroopa Kohtu hinnang

77 Nagu meenutatud ka käesoleva kohtuasja punktis 62, tuleb asjakohase ühenduse regulatsiooni puudumisel tuleb iga liikmesriigi sisemise õiguskorraga kehtestada

menetlusnormid hagidele, mille esitamise võimalusega tagatakse isikutele ühenduse õiguse vahetust õigusmõjust tulenevate õiguste kaitsmine, kusjuures need normid peavad järgima samaväärsuse ja tõhususe põhimõtteid.

78 Siseriiklik õigusnorm, mille kohaselt hakkab kahju hüvitamise nõude aegumistähtaeg kulgema päevast, mil kokkulepet või tegevust rakendama hakati, võib muuta sellest kokkuleppest või tegevusest tekkinud kahju hüvitamise nõude õiguse teostamise praktiliselt võimatuks, eriti siis, kui see siseriiklik õigusnorm sätestab lühikese nõude aegumistähtaja ja seda ei saa peatada.

79 Sellisel juhul ei oleks vältavate või korduvate rikkumiste puhul välistatud, et nõude aegumistähtaeg lõppeb isegi enne, kui lõpeb rikkumine, mistõttu oleks isikul, kellele on kahju tekkinud pärast nõude aegumistähtaja lõppu, võimatu vastavat hagi esitada.

80 Siseriiklik kohus peab kontrollima, kas sellise juhtumiga on tegu põhikohtuasjas kohaldatava õigusnormi puhul.

81 Seega tuleb kohtuasjade C-295/04–C-297/04 kolmandale ja kohtuasja C-298/04 neljandale küsimusele vastata, et asjakohase ühenduse regulatsiooni puudumisel tuleb iga liikmesriigi sisemise õiguskorraga kehtestada EÜ artikliga 81 keelatud kokkuleppe või tegevuse tõttu tekkinud kahju hüvitamise nõude aegumistähtaeg, järgides samas samaväärsuse ja tõhususe põhimõtteid.

82 Siseriiklik kohus peab kontrollima, kas siseriiklik õigusnorm, mille kohaselt hakkab EÜ artikliga 81 keelatud kokkuleppest või tegevusest tekkinud kahju hüvitamise

nõude aegumistähtaeg kulgema päevast, mil seda kokkulepet või tegevust rakendama hakati, võib muuta tekkinud kahju hüvitamise nõude õiguse teostamise praktiliselt võimatuks või ülemäära raskeks, eriti siis, kui see siseriiklik õigusnorm sätestab lühikese nõude aegumistähtaja ja seda ei saa peatada.

Kohtuasjade C-295/04–C-297/04 neljas küsimus ja kohtuasja C-298/04 viies küsimus

83 Selle küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas EÜ artiklit 81 tuleb tõlgendada nii, et sellest tuleneb siseriiklikele kohtutele kohustus mõista välja karistuslikku laadi hüvitis, et kahjusumma oleks nimetatud sätte rikkumisest ettevõtja poolt saadud kasust suurem ja hoida ära selle artikli alusel keelatud kokkulepete või tegevuste elluviimist.

Euroopa Kohtule esitatud märkused

84 Assitalia märgib, et ka konkurentsivastase tegevuse tõttu kannatanule karistusliku kahjuhüvitise väljamõistmise tunnustamisele kohaldub menetlusautonoomia põhimõte. Kuna ühtegi ühenduse õigusnormi karistusliku kahjuhüvitise kohta kehtestatud ei ole, tuleb kahjuhüvitise suuruse kindlaksmääramise tingimused kehtestada iga liikmesriigi enda õiguskorraga, järgides jällegi samaväärsuse ja tõhususe printsiipe

(vt eelkõige 5. märtsi 1996. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-46/93 ja C-48/93: Brasserie du pêcheur ja Factortame, EKL 1996, lk I-1029, punktid 89 ja 90).

85 Itaalia valitsus on seisukohal, et karistusliku kahjuhüvitise kontseptsioon on Itaalia õiguskorrale ja kahju hüvitamise põhimõtetele võõras. Itaalias kehtiva kahju hüvitamise regulatsiooni eesmärk on tagada kannatanule tekitatud ja tema poolt tõendatud kahju hüvitamine. Mingil juhul ei ole kahjuhüvitis karistuslik või repressiivne, kuna selline hüvitis võib tuleneda ainult seadusest.

86 Saksamaa valitsus on seisukohal, et sellele küsimusele tuleks vastata eitavalt.

87 Austria valitsuse hinnangul ei ole EÜ artikli 81 kohaldamise tagamiseks vajalik, et kohus kannatanule omal algatusel karistuslikku laadi kahjuhüvitise määraks, kuna kannatanu rikastumist ei ole normis ette nähtud ja see ei ole ka vajalik. Enamus liikmesriikide õiguskordasid EÜ artikli 81 rikkumisele sellist tagajärge ette ei näe. Pigem sätestatakse õigus tekkinud kahju hüvitamisele ja edasise rikkumise keelamisele, mis on ka piisav EÜ artikli 81 tõhusaks rakendamiseks.

88 Komisjon on seisukohal, et asjakohase ühenduse regulatsiooni puudumisel tuleb selliseid küsimusi nagu ühenduse konkurentsieeskirjade rikkumise tõttu tekkinud kahju hüvitamine, reguleerida iga liikmesriigi enda õiguskorras, kusjuures sellel alusel hüvitatud kahju ei tohi olla kannatanule ebasoodsam kui kahjuhüvitis, mis ta oleks saanud analoogse siseriiklikust rikkumisest tuleneva nõude rahuldamise korral.

Euroopa Kohtu hinnang

89 Väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb, et siseriiklik kohus peab oma pädevuse piires ühenduse õiguse sätteid kohaldama, et tagada nende normide täielik õigusmõju ja kaitsta üksikisikutele neist tekkivaid õigusi (vt eelkõige 9. märtsi 1978. aasta otsus kohtuasjas 106/77: Simmenthal, EKL 1978, lk 629, punkt 16; 19. juuni 1990. aasta otsus kohtuasjas C-213/89: Factortame jt, EKL 1990, lk I-2433, punkt 19; ja eespool viidatud Courage ja Crehan, punkt 25).

90 Nagu meenutatud käesoleva otsuse punktis 60, oleks EÜ artiklil 81 täielik õiguslik toime ja eriti selle artikli lõikes 1 sätestatud keelu kasulik mõju kaheldav, kui iga isik, kellele konkurentsi piirava kokkuleppe või tegevusega kahju on tekitatud, ei saaks tekitatud kahju hüvitamist nõuda.

91 Sellise õiguse olemasolu tugevdab ühenduse konkurentsieeskirjade tõhusust ja aitab vältida kokkuleppeid või tegevusi — sageli salajasi — mis võivad konkurentsi piirata või kahjustada. Seda eesmärki arvestades aitab kahju hüvitamise vaidluste lahendamine siseriiklikes kohtutes oluliselt kaasa hästitoimiva konkurentsi säilitamisele ühenduses (vt eespool viidatud kohtuotsus Courage ja Crehan, punkt 27).

92 Mis puutub karistusliku kahjuhüvitiste väljamõistmisse ja sellise kahju väljamõistmise võimalusse juhul, kui asjakohase ühenduse regulatsioon puudub, siis tuleb iga liikmesriigi sisemise õiguskorraga kehtestada kriteeriumid, mille alusel määrata kindlaks EÜ artikliga 81 keelatud kokkuleppe või tegevusega tekitatud kahju hüvitamise ulatus, järgides samas tõhususe ja samaväärsuse põhimõtteid.

93 Selles suhtes, esiteks, peab kooskõlas samaväärsuse põhimõttega ühenduse konkurentsieeskirjadel põhinevates vaidlustes saama erilist liiki kahjuhüvitisi, nagu seda on hoiatava või karistusliku eesmärgiga kahjuhüvitised, välja mõista siis, kui seda saab teha ka analoogse siseriikliku normi alusel algatatud vaidlustes (vt selle kohta eespool viidatud kohtuotsus Brasserie du pêcheur et Factortame, punkt 90).

94 Väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb siiski, et ühenduse õigus ei keela siseriiklikel kohtutel teostada järelvalvet selle üle, et ühenduse õiguskorraga tagatud õiguste kaitse ei tooks endaga kaasa selle õiguse subjektide alusetut rikastumist (vt eelkõige 4. oktoobri 1979. aasta otsus kohtuasjas 238/78: Ireks-Arkady *vs.* nõukogu ja komisjon, EKL 1979, lk 2955, punkt 14; 21. septembri 2000. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-441/98 ja C-442/98: Michaïlidis, EKL 2000, lk I-7145, punkt 31; ja eespool viidatud kohtuotsus Courage ja Crehan, punkt 30).

95 Teiseks tuleneb tõhususe põhimõttest ja iga isiku õigusest nõuda konkurentsi piirava või kahjustava kokkuleppe või tegevusega tekitatud kahju hüvitamist, et isikutel, kellele on kahju tekitatud, peab olema õigus nõuda mitte ainult otsest varalist kahju (*damnum emergens*), vaid ka saamata jäänud tulu (*lucrum cessans*) ja intresse.

96 Ühenduse õiguse rikkumisega tekitatud kahju hüvitamisel ei saa lubada saamata jäänud tuluga täielikult mittearvestamist, kuna eriti majandus- või kaubandussuhetega seotud vaidlustes muudaks saamata jäänud tulu mittehüvitatavus kahju hüvitamise võimatuks (vt eespool viidatud kohtuotsus Brasserie du pêcheur ja Factortame, punkt 87, ja 8. märtsi 2001. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-397/98 ja C-410/98: Metallgesellschaft jt, EKL 2001, lk I-1727, punkt 91).

97 Mis puutub intressidesse, siis meenutab Euroopa Kohus 2. augusti 1993. aasta kohtuotsuses Marshall (kohtuasi C-271/91, EKL 1993, lk I-4367), et nende määramine vastavalt kohaldatavatele siseriiklikele reeglitele on kahju hüvitamise üks lahutamatuid komponente.

98 Eeltoodust tulenevalt tuleb kohtuasjade C-295/04-C-297/04 neljandale küsimusele ja kohtuasja C-297/04 viiendale küsimusele vastata, et asjakohase ühenduse regulatsiooni puudumisel tuleb iga liikmesriigi sisemise õiguskorraga kehtestada kriteeriumid, mille alusel määrata kindlaks EÜ artikliga 81 keelatud kokkuleppe või tegevusega tekitatud kahju hüvitamise ulatus, järgides samas tõhususe ja samaväärsuse põhimõtteid.

99 Seega, esiteks peab samaväärsuse põhimõttest lähtudes juhul, kui erilist liiki kahjuhüvitisi, nagu seda on hoiatavad või karistuslikud kahjuhüvitised, saab välja mõista siseriikliku normi alusel algatatud vaidlustes, mis on analoogsed ühenduse konkurentsieeskirjadel põhinevate vaidlustega, saama neid hüvitisi välja mõista ka viimati nimetatud vaidlustes. Ühenduse õigus ei keela siseriiklikel kohtutel teostada järelvalvet selle üle, et ühenduse õiguskorraga tagatud õiguste kaitse ei tooks endaga kaasa selle õiguse subjektide alusetut rikastumist.

100 Teiseks tuleneb tõhususe põhimõttest ja iga isiku õigusest nõuda konkurentsi piirava või kahjustava kokkuleppe või tegevusega tekitatud kahju hüvitamist, et isikutel, kellele on kahju tekitatud, peab olema õigus nõuda mitte ainult otsese varalise kahju (*damnum emergens*), vaid ka saamata jäänud tulu (*lucrum cessans*) hüvitamist ja intresse.

Kohtukulud

101 Et põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus poolelioleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse siseriiklik kohus. Euroopa Kohtule märkuste esitamisega seotud kulusid, v.a poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (kolmas koda) otsustab:

1. **Selline kindlustusseltsidevaheline kokkulepe või kooskõlastatud tegevus, nagu põhikohtuasjas käsitletu, mis seisneb sellise teabe vastastikuses vahetamises, mis võimaldab tõsta kohustusliku tsiviilvastutuskindlustuse kindlustusmakseid mootorsõidukite, laevade ja mopeedide põhjustatud kindlustusjuhtumite puhul, kuigi turutingimused seda ei õigusta, ja millega rikutakse siseriiklikke konkurentsieeskirju, võib olla käsitletav ka EÜ artikli 81 rikkumisena juhul, kui asjassepuutuva siseriikliku turu iseärasusi arvestades on piisavalt tõenäoline, et asjakohane kokkulepe või kooskõlastatud tegevus mõjutab või võib mõjutada otseselt või kaudselt seda laadi kindlustuspoliiside müüki teiste liikmesriikide ettevõtjate poolt asjakohases liikmesriigis, ning see mõju ei ole vähetähtis.**

2. **EÜ artiklit 81 tuleb tõlgendada selliselt, et igal isikul on õigus eeldada selle artikliga keelatud kokkuleppe või tegevuse tühisust ja nõuda tekitatud kahju hüvitamist, kui kahju ja keelatud kokkuleppe või tegevuse vahel on põhjuslik seos.**

Asjakohase ühenduse regulatsiooni puudumisel tuleb iga liikmesriigi sisemise õiguskorraga kehtestada nende õiguste teostamiseks vajalikud

normid, sealhulgas mõiste „põhjuslik seos" kohaldamise osas, järgides sealjuures samaväärsuse ja tõhususe põhimõtteid.

3. Asjakohase ühenduse regulatsiooni puudumisel tuleb iga liikmesriigi sisemise õiguskorraga määrata kohtud, kes on pädevad menetlema ühenduse konkurentsieeskirjade rikkumisest tulenevaid kahju hüvitamise hagisid, ning kehtestada nende hagide läbivaatamiseks menetlusnormid, kusjuures need normid ei tohi olla ebasoodsamad kui need, mis on kehtestatud siseriiklikul õigusel põhinevatele konkurentsiõiguse rikkumisega seotud kahju hüvitamise hagidele, ning need siseriiklikud normid ei tohi muuta EÜ artikliga 81 keelatud kokkuleppe või tegevuse tõttu tekkinud kahju hüvitamise nõude õiguse teostamist praktiliselt võimatuks või ülemäära raskeks.

4. Asjakohase ühenduse regulatsiooni puudumisel tuleb iga liikmesriigi sisemise õiguskorraga kehtestada EÜ artikliga 81 keelatud kokkuleppe või tegevuse tõttu tekkinud kahju hüvitamise nõude aegumistähtaeg, järgides samas samaväärsuse ja tõhususe põhimõtteid.

Siseriiklik kohus peab kontrollima, kas siseriiklik õigusnorm, mille kohaselt hakkab EÜ artikliga 81 keelatud kokkuleppest või tegevusest tekkinud kahju hüvitamise nõude aegumistähtaeg kulgema päevast, mil seda kokkulepet või tegevust rakendama hakati, võib muuta tekkinud kahju hüvitamise nõude õiguse teostamise praktiliselt võimatuks või ülemäära raskeks, eriti siis, kui see siseriiklik õigusnorm sätestab nõudele lühikese aegumistähtaja ja seda ei saa peatada.

5. Asjakohase ühenduse regulatsiooni puudumisel tuleb iga liikmesriigi sisemise õiguskorraga kehtestada kriteeriumid, mille alusel määrata kindlaks EÜ artikliga 81 keelatud kokkuleppe või tegevusega tekitatud kahju hüvitamise ulatus, järgides samas tõhususe ja samaväärsuse põhimõtteid.

Seega peab esiteks samaväärsuse põhimõttest tulenevalt juhul, kui erilist liiki kahjuhüvitisi, nagu seda on hoiatavad või karistuslikud kahjuhüvitised, saab välja mõista siseriikliku normi alusel algatatud vaidlustes, mis on analoogsed ühenduse konkurentsieeskirjadel põhinevate vaidlustega, saama neid hüvitisi välja mõista ka viimati nimetatud vaidlustes. Ühenduse õigus ei keela siseriiklikel kohtutel teostada järelevalvet selle üle, et ühenduse õiguskorraga tagatud õiguste kaitse ei tooks endaga kaasa selle õiguse subjektide alusetut rikastumist.

Teiseks tuleneb tõhususe põhimõttest ja iga isiku õigusest nõuda konkurentsi piirava või kahjustava kokkuleppe või tegevusega tekitatud kahju hüvitamist, et isikutel, kellele on kahju tekitatud, peab olema õigus nõuda mitte ainult otsese varalise kahju (*damnum emergens*), vaid ka saamata jäänud tulu (*lucrum cessans*) hüvitamist ja intresse.

Allkirjad